

Стародубцева Любов Володимирівна. Здобувачка наукового ступеня
Волинського національного університету імені Лесі Українки

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ ТРАНСФОРМАЦІЇ РОЛІ ДЕРЖАВИ В РЕГУЛЮВАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ: ЛОГІКО-ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ

Анотація. Метою статті є здійснення аналізу еволюції поглядів на роль держави в регулюванні економічних процесів з використанням методологічного підходу поєднання історичного і логічного, конструювання об'єктивного процесу модифікації економічної системи і суб'єктивізації його в рамках концептів мейнстрімної економіки. Досліджено умови трансформації теоретичних поглядів на основі визначення впливу базових параметрів економічної системи, серед яких основну увагу приділено характеристикам конкурентного середовища. Представлено діалектику еволюції теоретичних бачень як перехід від домінування прихильників ринкового саморегулювання (класична політична економія) до значного розширення функцій держави з акцентом на плюралізмі підходів до визнання найбільш ефективних стратегій реалізації економічної політики з виділенням персоніфікованих поглядів на оптимальну систему її інструментального наповнення. Розкрито логіку формування двофакторної моделі макроекономічного регулювання ринкової економіки на основі історичної релятивності. Показано, що набуття державою ролі суспільного центру є наслідком делегування економічними суб'єктами частини своїх функцій в прагненні реалізації інтересів як монополістичного сектору (він звільнявся від необхідності усунення ним же і створених структурних диспропорцій), так і немонополістичного сектору і споживачів (вони одержували гарантії захисту конкурентних ознак). Досліджено етапність в домінуванні ліберальних доктрин і політики дирижизму в економічній теорії і практиці кінця ХХ – початку ХХІ ст. Окреслено основне завдання осучаснення змісту макроекономічної політики в умовах переведення проблем оптимізації розподілу ресурсів на наднаціональний рівень, ерозії державного суверенітету, що полягає в знаходженні індивідуальних національних траєкторій поєднання інтеграції до світогосподарських структур і обґрунтованого економічного націоналізму.

Ключові слова: державне регулювання економіки, ринкова економіка, історія економічної думки, економічна історія, інструменти економічної політики, глобальна динаміка, національні інтереси.

Starodubtseva Liubov. PhD candidate at the Lesya Ukrainka National University of Volyn .sakura77@i.ua, <https://orcid.org/0009-0000-5998-6714>

RESEARCH OF PROCESSES OF TRANSFORMATION OF THE ROLE OF THE STATE IN REGULATING ECONOMIC PROCESSES: LOGICAL-HISTORICAL ANALYSIS

Abstract. The article aims to analyze the evolution of views on the state's role in regulating economic processes using the methodological approach of combining the historical and logical, constructing an objective process of modifying the economic system and subjectivizing it within the framework of the concepts of mainstream economics. The conditions for the transformation of theoretical views based on the determination of the influence of the basic parameters of the economic system are studied, among which the primary attention is paid to the characteristics of the competitive environment. The dialectic of the evolution of theoretical visions is presented as a transition from the

dominance of supporters of market self-regulation (classical political economy) to a significant expansion of the functions of the state with an emphasis on the pluralism of approaches to the recognition of the most effective strategies for the implementation of economic policy with the selection of personalized views on the optimal system of its instrumental content. The logic of forming a two-factor model of macroeconomic regulation of the market economy based on historical relativity is revealed. It is shown that the state's acquisition of the role of a social center is a consequence of the delegation of part of its functions by economic subjects in the pursuit of realizing the interests of both the monopoly sector (it was freed from the need to eliminate the structural disparities created by it), and the non-monopolist sector and consumers (they received guarantees of protection competitive features). The stages in the dominance of liberal doctrines and dirigisme policies in the economic theory and practice of the late 20th - early 21st centuries were studied. The main task of modernizing the content of macroeconomic policy in the conditions of transferring the problems of optimizing the distribution of resources to the supranational level, the erosion of state sovereignty is outlined, which consists of finding individual national trajectories of a combination of integration into global economic structures and justified economic nationalism.

Keywords: state regulation of the economy, market economy, history of economic thought, economic history, instruments of economic policy, global dynamics, national interests.

Постановка проблеми в загальному вигляді. На різних відтинках економічної історії співвідношення між елементами саморегулювання і державного впливу в структурі механізму регулювання ринкової економіки змінювалось, що знайшло своє відображення в теоретичних концептах, які відображають трансформацію розуміння місії державних інститутів в ринковій економіці. При цьому, варто відмітити взаємообумовлений вплив об'єктивного та суб'єктивного в еволюційних процесах. Економічні суб'єкти, в тому числі і держава, що персоніфікується складом політичних еліт, часто керуються суто прагматичними інтересами і новими можливостями, які відкриваються на фоні зміни якостей економічної системи. З іншого боку, спрямування об'єктивних процесів на користь прогресивних зрушень, коригування шляхів розвитку, часто є залежними від глибини розуміння передумов, причин трансформацій, їх потенційних наслідків, чинників впливу на ситуацію. Інструментарій усвідомлених цілеспрямованих дій, що є функцією держави як суспільного центру, надає економічна теорія, виконуючи гносеологічну, методологічну, практичну, виховну та ідеологічну функції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у формування методології дослідження феномену державного регулювання економіки, теорії і практики реалізації механізмів макроекономічного регулювання, релятивних в

історичному розрізі, здійснили Ж.-Б. Кольбер, А. Сміт, Д. Рікардо, Ж.-Б. Сей, К. Маркс, Дж. М. Кейнс, М. Фрідмен, Ф. Хайек, Д. Норт, Дж. Стігліц тощо. Концепти мейнстрімної економіки глобалізованого світу в національному заломленні стали предметом наукового інтересу таких вітчизняних науковців, як Геєць, П., Бородін О., Саблук В., Денисенко М., Кваша С., Кульбачний С., Пелагеша Н., Жеребятнікова І., Пашков М. тощо.

Мета статті – здійснення аналізу еволюції поглядів на роль держави в регулюванні економічних процесів з використанням методологічного підходу поєднання історичного і логічного, конструювання об'єктивного процесу модифікації економічної системи і суб'єктивації його в рамках концептів мейнстрімної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Принципи ринкового саморегулювання максимально відповідають умовам вільної конкуренції, що ґрунтується на безперешкодному доступі на ринок як продавців, так і споживачів; великій кількості суб'єктів; мобільності всіх видів ресурсів; відсутності перешкод для отримання ринкової інформації; автономності учасників; неможливості концентрації ринкової влади. Для періоду від становлення ринкової економіки і до її трансформування в стадію монополістичного капіталізму домінуючою парадигмою економічного розвитку була модель самоорганізації на основі спонтанного порядку, в базові принципи реалізації якої покладено іманентну рефлексивність та власні життєві принципи. Її апологетами стали представники класичної школи (А. Сміт, Ж.-Б. Сей). Зокрема, економіко-філософська концепція А. Сміта ґрунтується на економічній свободі самозацікавлених осіб, діяльність яких створює форму спонтанно, без цілепокладання. Він зазначає: «Ті, хто складає плани, порушують природу в ході її впливу на людські справи і не потрібно нічого більшого, ніж залишити її одну і надати їй чесну гру в переслідуванні її цілей, які вона може створити своїми власними задумами... Потрібно, однак, ще небагато, щоб дійти до стану найвищого ступеню статку від нищого варварства: мир, низькі податки та прийнятне відправлення правосуддя,

решта здійснюється шляхом природного хода речей». [1, с. 358].

Основу концепції «невидимої руки» (ринкового саморегулювання) складає наступна сукупність постулатів:

- діяльність автономних агентів має імпульсну функцію для формування соціальних та природних явищ, зв'язків і співвідношень, які для суб'єкта впливу часто мають непередбачуваний і ненавмисний характер;
- результатом сумісних активностей в довгостроковому періоді є конкретизований спонтанний порядок;
- згенерований порядок (за відсутності його планування) має ознаки блага для всієї ринкової системи.

В марксистській теорії яка в певному сенсі є парадоксальною, адже, з одного боку, вона виникла на ґрунті критики класичної політичної економії, а з іншого, - виступає продовженням її основних інтелектуальних надбань, концепція спонтанної самоорганізації економіки отримала розвиток у схемах розширеного відтворення, в окреслених механізмах еволюційних переходів від однієї суспільної формації до іншої, який подається як природно-історичний процес взаємодії між продуктивними силами та виробничими відносинами. В підтвердження зазначеної думки наведемо цитату з роботи К. Маркса, надану в дослідженні Ущаровського Ю.: «У суспільному виробництві люди вступають у певні, необхідні, від їхньої волі не залежні відносини – виробничі відносини, які відповідають певному рівню розвитку їхніх матеріальних продуктивних сил. Сукупність таких виробничих відносин складає економічну структуру суспільства, реальний базис, на якому постає юридична і політична надбудова і якому відповідають певні форми суспільної свідомості. Спосіб виробництва матеріального життя зумовлює соціальний, політичний і духовний процеси життя взагалі. Не свідомість людей визначає їхнє буття, а, навпаки, їхнє суспільне буття визначає їхню свідомість» [2].

Яскравою ілюстрацією дії механізму ринкового саморегулювання є положення Ж.-Б. Сея, яке стосується реалізації суспільного продукту, відоме в економічній

теорії під назвою «закон ринків». Він гласить – кожен продукт з того самого моменту, як він виготовлений, відкриває собою збут для інших продуктів на повну суму своєї цінності, адже виробництво товарів і послуг породжує доходи, що складають сукупний попит. Робиться висновок про те, що окремих товарів може бути виготовлено у надлишку, однак загальне надвиробництво не є загрозою ринковій економіці за умови дотримання принципів вільної конкуренції, гнучкості відсоткових ставок, еластичності співвідношення цін і заробітної плати. Динаміка цін є фактором регулювання сукупного попиту, в структуру якого входить і інвестиційна складова. Зі скороченням споживчого попиту, викликаного перевищенням заощаджень над інвестиціями, відбувається дефляція, яка має ефект збільшення купівельної спроможності у тих, хто не мав заощаджень. Формується нова рівноважна ціна, що призводить до необхідності зниження витрат виробництва, в тому числі, заробітної праці. Так Ж.-Б. Сей описує механізм безкризового функціонування ринкової економіки.

Трансформація конкурентного середовища якісно змінює об'єкт регулювання – на зміну «капіталам-індивідам» приходять «капітали-асоціації», що вносить в систему елементи регуляції, а саме - монополістичні об'єднання набувають ролі суб'єктів регулювання всієї економічної системи. Інструментами впливу на ринкову ситуацію виступає диктат в ціновій політиці, як на готову продукцію, так і на сировину. Орієнтиром в капіталістичній системі стає отримання монопольного прибутку. Вхідження ринкової економіки в нову стадію розвитку – стадію монополістичного капіталізму – мало наслідком формування внутрішніх структурних диспропорцій. Утворюється два сектори – монополістичний, забезпечений інвестиціями, і немонополістичний, що відчуває нестачу в них.

Розвиток ринкової економіки у першій третині ХХ ст., заснований на двох регулюючих началах (ринку і фірмах-монополістах), призвів до кризи, що отримала назву «Велика депресія». Наслідки кризи окреслюються такими статистичними даними: банкрутство більш, ніж 5 тис. банків; знецінення акцій на 40 млрд дол; скорочення промислового виробництва на 50%; зростання безробіття на 25% тощо [3].

Реакцією на кризу стало формування двофакторної моделі макроекономічного регулювання ринкової економіки, яка ґрунтувалась на набутті державою статусу суспільного центру, що сформувався в наслідок делегування економічними суб'єктами частини своїх функцій в прагненні реалізації інтересів як монополістичного сектору (він звільнявся від необхідності усунення ним же і створених структурних диспропорцій), так і немонополістичного сектору і споживачів (вони одержували гарантії захисту конкурентних ознак). Діяльність держави не є внутрішньою складовою ринкової економіки, вона доповнює її, вирішуючи ті економічні задачі, які не в змозі вирішити ринок.

Теоретичне обґрунтування необхідності посилення ролі держави стало ядром кейнсіанської теорії в рамках принципово нового розуміння ринкової економіки. Державне регулювання розглядалось Дж. М. Кейнсом як важель збереження основних атрибутів ринку: конкуренції, вільного ціноутворення. Як вже зазначалося вище, останнє стало скоріше теоретичним концептом, ніж реаліями економічної практики з огляду на монополістичні тенденції, довгострокові контракти між постачальниками і споживачами, договори між підприємцями і профспілками. Центральною проблемою кейнсіанства стало з'ясування факторів впливу на національний дохід і розмір зайнятості, а також виокремлення змінних, що можуть стати об'єктом свідомого впливу центральної влади.

В основі моделі Дж. М. Кейнса лежить поняття «ефективного попиту», який складають інвестиційні і споживчі витрати. При цьому, значна увага приділена аналізу динаміки доходу і споживання. Відмічено тенденцію до зростання споживання у відповідь на збільшення доходу, однак не в тій мірі, в якій зростає останній. На противагу класичному підходу в кейнсіанстві прагнення заощаджувати розглядається не як чинник збільшення інвестицій, а як фактор скорочення зайнятості. Дж. М. Кейнс є апологетом концепції стимулювання виробництва через споживання, що зумовило концентрацію уваги на проблемах розподілу національного доходу з відстоюванням точки зору про необхідність підтримки стійкого загального рівня заробітної плати, а також на стратегії

збільшення витрат держави. Скорочення розміру оплати праці дозволяє вплинути на інфляцію, знижуючи ціни, однак призводить до зменшення схильності суспільства до споживання.

Інвестиційну активність розглянуто в кейнсіанстві як величину, залежну від ставки відсотку комерційних банків. Мотивом здійснення витрат на інвестиції є отримання прибутку, і чим менше ставки позичкового відсотку, тим, за інших рівних умов, більше підприємницький прибуток. У підсумку – динаміка ставки позичкового відсотку виступає визначальним фактором впливу на обсяг виробництва і зайнятість.

Перехід від домінування кейнсіанських традицій в державному регулюванні до неокласичної теорії був зумовлений низкою факторів, які можна умовно поділити на економічні та геополітичні. Перші включають стагфляцію 70-х рр. ХХ ст. та енергетичну кризу. Виникнення стагфляції (поєднання високої інфляції та високого безробіття) в 1970-х роках стало серйозним випробуванням для кейнсіанської економіки. Кейнсіанські методи, що передбачали стимулювання сукупного попиту для боротьби з безробіттям, не могли одночасно вирішити проблему інфляції. Нафтові кризи 1973 р. та 1979 р., викликані підвищенням цін на нафту ОПЕК, ще більше ускладнили економічну ситуацію, збільшивши інфляцію і спровокувавши економічний спад.

Геополітичні зміни відображають відхід від біполярної моделі світового господарства в результаті розпаду СРСР та занепаду соціалістичної системи, вони яскраво показали недоліки централізованого планування, що підвищило привабливість ринково орієнтованих економічних моделей, а також зростання глобалізації та міжнародної конкуренції. Зміна метаекономічної моделі розвитку системи вимагала трансформації розуміння ролі держави, що стимулювало країни переходити до ринкових механізмів і знижувати роль державного регулювання.

Критика кейнсіанства простежується, зокрема, в концепціях М. Фрідмана і Чиказької школи. М. Фрідман стверджував, що інфляція є наслідком надмірного зростання грошової маси і виступав за контроль за грошовою пропозицією

(монетарна політика) як основний засіб регулювання економіки. Теорія раціональних очікувань (Р. Лукас) також кинула виклик кейнсіанським поглядам, обґрунтовуючи свої позиції тим, що економічні суб'єкти діють на основі раціональних прогнозів і що активне втручання держави може бути неефективним або навіть шкідливим.

В економічній політиці відбувся відхід до неокласичної парадигми з виборами Рональда Рейгана в США (1980) і Маргарет Тетчер у Великобританії (1979). Обидва лідери активно просували політику дерегуляції, зниження податків, зменшення державних витрат і обмеження ролі держави в економіці та акценту на ринкові механізми.

Інституційний напрямок, що отримав широке визнання серед української наукової спільноти, розглядає економічні процеси через призму інституцій — правил, норм і організацій, які визначають поведінку економічних суб'єктів. Державне регулювання в цьому контексті спрямоване на забезпечення належного функціонування цих інституцій, підвищення їх якості та адаптацію до змін в економічному середовищі.

В контексті державного регулювання економіки інституційний напрямок пропонує такі ключові положення:

- забезпечення ефективних інститутів захисту прав власності, виконання контрактів, зниження трансакційних витрат, прозорості та підзвітності економічних суб'єктів і політичних структур;
- розвиток ринкових інституцій, а саме фінансових ринків (для забезпечення їх стабільності та доступності кредиту для підприємств і домогосподарств), конкуренції (підтримка конкурентного середовища через антимонопольне законодавство і запобігання зловживанням ринковою владою);
- формування ефективних соціальних інституцій - створення систем соціального захисту для підтримки найуразливіших верств населення та зменшення соціальної нерівності; інвестування в освіту та охорону здоров'я як фундаментальні інституції для довгострокового економічного розвитку;

-екологічне регулювання - впровадження політик і регулювань, які спрямовані на забезпечення сталого розвитку, включаючи екологічні стандарти і заходи для боротьби зі зміною клімату;

-інституційні реформи - постійний аналіз і реформування інституцій для підвищення їх ефективності, адаптації до нових економічних умов та викликів.

Неокейнсіанство виникло як відповідь на недоліки класичного кейнсіанства і монетаристської критики, інтегруючи макроекономічні основи та враховуючи раціональні очікування економічних агентів. Основні постулати неокейнсіанства включають важливість цінової та зарплатної жорсткості, значення монетарної та фіскальної політики, а також необхідність координації економічних політик для досягнення макроекономічної стабільності.

Загальний процес еволюції поглядів на державне регулювання економіки в методології поєднання історичного та логічного аналізу представлено в табл.1.

Таблиця 1

Еволюція теоретичних підходів до ролі держави в регулюванні ринкової економіки

Наукова школа	Історичний період	Етап розвитку ринкової економіки	Розуміння ролі держави в економіці	Домінуючий предмет регулювання	Інструменти впливу держави на економіку
Меркантилізм	XVI-XVIII століття	Ранній капіталізм	Активне втручання, протекціонізм	Зовнішня торгівля	Тарифні та нетарифні бар'єри, субсидії, монополії
Класична економіка	XVIII-XIX століття	Промислова революція	Мінімальне втручання, "невидима рука ринку"	Вільна конкуренція	Дерегуляція, захист приватної власності, мінімальне законодавство
Марксизм	XIX-XX століття	Капіталізм, соціалізм	Повна націоналізація та планування	Виробництво і розподіл	Державна власність, централізоване планування, квоти
Кейнсіанство	XX століття (1930-1960-ті)	Велика депресія, післявоєнна відбудова	Активне втручання для стабілізації економіки	Сукупний попит	Фіскальна і монетарна політика, державні інвестиції
Неокласична економіка	XX століття (1970-ті - сьогодення)	Пост-індустріальне суспільство	Мінімальне втручання, ринковий фундаменталізм	Ефективність ринку	Приватизація, дерегуляція, вільна торгівля
Інституційна економіка	XX-XXI століття	Глобалізація	Інституційне забезпечення ринку	Інституції та правила	Законодавчі та нормативні акти, антимонопольна політика
Неокейнсіанство	XX-XXI століття	Пост-індустріальне суспільство	Активне втручання для корекції інкових недоліків	Стабілізація і розвиток	Фіскальні і монетарні заходи, регулювання ринків праці і капіталу

Процеси глобалізації, що складають основу системних перетворень соціально-економічної системи на всіх рівнях абстракції, трансформують механізми регулювання економічних процесів, змінюючи вагу і масштаби застосування традиційних інструментів макроекономічної політики. Початок ХХІ ст. в економічній історії ознаменувався кризою ефективності неоліберальної системи. [4, с. 6]. В сучасній концепції визначення пріоритетних інструментів впливу держави на макроекономічні процеси яскраво проявляється повернення до кейнсіанських традицій. Серед елементів економічної політики перевага надається наступним [5]:

I — стримування інфляції (а не скорочення заробітної плати). Спостерігається відхід від домінування грошово-кредитної політики та застосування інструментів фіскальної політики в аспекті видатків бюджету. Альтернатива руйнівному підвищенню процентних ставок для зниження інфляції вбачається в контролі над цінами та націнками, оскільки він створює можливість підвищення реальної заробітної плати. Це вимагає посилення антимонопольних заходів та перегляду регулювання на конкретних ринках.

II - досягнення підйому (а не циклу «бум-спад»). Грошово-кредитні та бюджетні правила повинні бути краще пристосовані не тільки для реагування на шоки, але й для підтримки таких необхідних структурних зрушень в економіці, як індустріалізація в країнах, що розвиваються, і енергоперехід. Для підтримки сталого створення робочих місць та модернізації промисловості уряди повинні мати достатній бюджетний простір для необхідних інвестицій та продовження заходів підтримки. Завжди слід допускати створення ліквідності для проектів розвитку, які гарантують у середньостроковій перспективі вищі доходи та податкові надходження.

III - пріоритет інвестицій: необхідно збільшити державні інвестиції в економічну та соціальну інфраструктуру для нарощування зайнятості, підвищення продуктивності праці, збільшення енергоефективності та скорочення викидів парникових газів у рамках скоординованих на міжнародному рівні зусиль для

досягнення загальних глобальних цілей. Але залучення приватних інвестицій також вимагатиме регулювання діяльності фінансових інститутів з метою отримання суспільно значущого ефекту. Необхідно, щоб промислова політика була націлена на підтримку пріоритетних секторів та спрямовувала інвестиції, а державні банки з більшою капіталізацією збільшували інвестиційний горизонт приватних підприємств, зокрема, за допомогою продуктивного використання реінвестованого прибутку.

IV - зменшення нерівності доходів: Заходи перерозподілу доходів можуть сприяти зменшенню незбалансованості результатів суспільного виробництва. До них належать посилення положень про державні послуги та прогресивна податкова реформа, наприклад введення податку на багатство та непередбачені доходи, а також скорочення регресивних податкових послаблень та лазівок. Боротьба з використанням податкових притулків компаніями та заможними людьми вимагатиме прийняття законодавчих заходів як на національному, і на міжнародному рівні. Проміжні зусилля у цьому напрямі могли б включати глобальний фінансовий реєстр, який фіксує власників фінансових активів у всьому світі.

Завдання осучаснення змісту макроекономічної політики неминує постає перед вибором: або поступова подальша інтеграція до світогосподарських структур і розчинення у структурах світового менеджменту, або поступовий вихід під впливом зрілого громадянського суспільства на позиції обґрунтованого економічного націоналізму [6, с. 79]. Зазначені тенденції відмічають також Н. Пеллагеша [7, с. 46], Жеребятнікова І. [8, с. 60]

Сучасний розвиток міжнародних економічних відносин свідчить про відхід від державоцентристської системи та розширення кола суб'єктів світової політики. До активних учасників глобальних процесів тепер належать міжнародні урядові та неурядові організації, а також транснаціональні корпорації. Діяльність наддержавних акторів сприяє розвитку наднаціональних спільнот та ідентичностей. Під впливом європейської інтеграції виникає проблема

формування «європейської ідентичності» на основі загальноєвропейських цінностей, що є складовою становлення особливого типу ідентичності – цивілізаційної [9, с. 197].

Слід зазначити, що основне завдання осучаснення змісту макроекономічної політики в умовах переведення проблем оптимізації розподілу ресурсів на наднаціональний рівень, ерозії державного суверенітету, полягає в знаходженні індивідуальних національних траєкторій поєднання інтеграції до світогосподарських структур і обґрунтованого економічного націоналізму. Успішна національна еволюція передбачає знаходження компромісу між трендами глобальної динаміки та національними інтересами в шляхах реалізації визначених цілей, зокрема, в сферах безпеки, добробуту, стабільності держави.

Висновки. Формування теорії державного регулювання економіки відбувається під впливом особливостей історичних етапів розвитку економіки і відображає зміни в баченні місії державних інститутів в залежності від характеристик базових параметрів системи господарювання, зокрема, конкурентного середовища. Так принципи ринкового саморегулювання найбільш релятивні умовам вільної конкуренції. Апологетами їх виключного значення в системі макроекономічного регулювання стали представники класичного напрямку політичної економії. Зміна теоретичних поглядів (в рамках теорії Дж.М. Кейнса) на роль держави відбулась в наслідок якісних зрушень в об'єкті регулювання, коли на зміну «капіталам-індивідам» приходять «капітали-асоціації», що вносить в систему елементи регуляції. У відповідь на інституціоналізацію монополістичних тенденцій формується двофакторна модель макроекономічного регулювання ринкової економіки з набуттям державою статусу суспільного центру. Низка економічних та геополітичних факторів кінця ХХ ст. в економічній теорії і практиці сформували зміну моделі розвитку, що включала послаблення державного впливу (повернення до ліберальних концептів в рамках неолібералізму). Аналіз сучасного бачення пріоритетних інструментів впливу держави на макроекономічні процеси дозволяє констатувати повернення до кейсіанських традицій, скоригованих в рамках їх критики з боку опонентів.

1. Reisman David A. Adam Smith on Market and State. *Journal of Institutional and Theoretical Economics JITE. Zeitschrift fur die gesamte Staatswissenschaft*. Vol. 154. 1998.
2. Ущачовський Ю. Соціально-економічна система в методології марксизму. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/197267568.pdf>
3. Велика депресія: причини та наслідки. *Асоціація УКРЕККА*. URL: <https://www.uekka.org.ua/novina/velika-depres%D1%96ya-prichini-%D1%96-nasl%D1%96dki.html>
4. Денисенко М.П. Глобальна велика депресія – криза неоліберальної системи господарювання. *Економіка та держава*. 2009. №1. С. 6-8.
5. Trade and Development Report. 2022 United Nations, Geneva. - 2023. 231 p. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/tdr2022_ru.pdf
6. Кульбачний С.В. Макроекономічне регулювання національної економіки в умовах глобалізаційних викликів. *Вчені записки Університету «Крок»*. 2017. №3 (47). С. 76 – 81.
7. Пелагеша Н. Є. Україна в смислових війнах постмодерну: трансформація української національної ідентичності в умовах глобалізації / Н. Є. Пелагеша. – К.: НІСД, 2008. – 288 с.
8. Жеребятнікова І. Вплив недержавних акторів міжнародних відносин на світову політику. Актуальні проблеми сучасних міжнародних відносин. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 17-18 листопада 2023 р., м. Дніпро / ред. кол.: І.В. Іщенко, І.К. Головка, П.Г. Петров. Дніпро: ПринтДім, 2023, 290 с. С. 59-62
9. Малінін В.В. Процес формування політичної ідентичності в умовах глобалізації: особливості та складові. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 49. С. 194-199.

REFERENCES:

1. Reisman David A. Adam Smith on Market and State. *Journal of Institutional and Theoretical Economics JITE. Zeitschrift fur die gesamte Staatswissenschaft*. Vol. 154. 1998.
2. Ushchapovskyi Yu. Sotsialno-ekonomichna systema v metodolohii marksyzmu. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/197267568.pdf>
3. Velyka depresiia: prychyny ta naslidky. Asotsiatsiia UKREKKA. URL: <https://www.uekka.org.ua/novina/velika-depres%D1%96ya-prichini-%D1%96-nasl%D1%96dki.html>
4. Denysenko M.P. Hlobalna velyka depresiia – kryza neoliberalnoi systemy hospodariuvannia. *Ekonomika ta derzhava*. 2009. №1. S. 6-8.
5. Trade and Development Report. 2022 United Nations, Geneva. - 2023. 231 p. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/tdr2022_ru.pdf
6. Kulbachnyi S.V. Makroekonomichne rehuliuвання natsionalnoi ekonomiky v umovakh hlobalizatsiinykh vyklykiv. *Vcheni zapysky Universytetu «Krok»*. 2017. №3 (47). S. 76 – 81.
7. Pelahesha N. Ye. Ukraina v smyslovykh viinakh postmodernu: transformatsiia ukrainskoi natsionalnoi identychnosti v umovakh hlobalizatsii / N. Ye. Pelahesha. – К.: NISD, 2008. – 288 с.
8. Zherebiatnikova I. Vplyv nederzhavnykh aktoriv mizhnarodnykh vidnosyn na svitovu polityku. Aktualni problemy suchasnykh mizhnarodnykh vidnosyn. Materialy Vseukrainskoi naukovopraktychnoi konferentsii. 17-18 lystopada 2023 r., m. Dnipro / red. kol.: I.V. Ishchenko, I.K. Holovko, P.H. Petrov. Dnipro: PrintDim, 2023, 290 s. S. 59-62
9. Malinin V.V. Protses formuvannia politychnoi identychnosti v umovakh hlobalizatsii: osoblyvosti ta skladovi. *Aktualni problemy polityky*. 2013. Vyp. 49. S. 194-199.

Надійшла до редакції 20 .05.2024 р.